

Fight or flight

Ο γαλλικός τίτλος του έργου παραπέμπει σε ένα συγκεκριμένο δημοφιλές παιδικό τραγούδι, σε στίχους Μορίς Πον και μουσική Ανρί Σαλβαντόρ, που ο κανονικός τίτλος του είναι «Ο λύκος, η ελαφίνα κι ο ιππότης» («Le loup, la biche et le chevalier»), αλλά ο κόσμος το μετονόμασε, από τον πρώτο στίχο του, σε «Ένα γλυκό τραγούδι» («Une chanson douce») [από το Σημείωμα της Μεταφράστριας].

Το «Γλυκό Τραγούδι», βραβευμένο με το Goncourt 2016, ξεκινά στον τόπο του εγκλήματος. Σε ένα διαμέρισμα του Παρισιού, η νταντά αποπειράθηκε να δολοφονήσει τα παιδιά του ζευγαριού που την είχε προσλάβει. Το μικρότερο αγοράκι δεν επέζησε, η αδελφή του νοσηλεύεται σε σοβαρή κατάσταση. Η νταντά προσπάθησε να δώσει τέλος στη ζωή της με το ίδιο μαχαίρι, αλλά επέζησε και μεταφέρεται στην Εντατική. Η αστυνομία ειδοποιήθηκε όταν οι γείτονες άκουσαν τα ουρλιαχτά της μητέρας που είχε επιστρέψει από τη δουλειά.

Από εκεί η Σλιμανί μάς αφήνει να μπούμε στα της οικογένειας Μασέ μέσω της τριτοπρόσωπης αφήγησης. Γνωρίζουμε τη Μιριάμ, απόφοιτη Νομικής που

είναι χαρούμενη για την πρώτη της εγκυμοσύνη. Ο Πολ είναι μουσικός παραγωγός και προσπαθεί να καθιερωθεί στη μουσική βιομηχανία. Η γέννηση της κόρης τους προκαλεί στο ζευγάρι τις αναμενόμενες αντιδράσεις. Είναι ενθουσιασμένοι με το μωρό, νιώθουν την ολοκλήρωση, την ελπίδα, τον νέο αέρα που πνέει στον γάμο τους, αλλά, επίσης, προσπαθούν να συμφιλιωθούν με τους νέους ρόλους, τις νέες προσδοκίες από τους ίδιους και από την κοινωνία, την οικογένεια κλπ. Παρ' όλα αυτά, παρά τις οικονομικές δυσκολίες και την αμφισβήτηση των ικανοτήτων τους, καταφέρνουν να μεγαλώσουν τη Μιλά και να αποκτήσουν τον Αντάμ λίγο καιρό αργότερα. Στη δεύτερη εγκυμοσύνη, η Μιριάμ έρχεται αντιμέτωπη με τα διλήμματα και τις ανασφάλειες κάθε σύγχρονης γυναίκας.

Εκεί ξεκινά την εμβάθυνση η Σλιμανί. Το μυθιστόρημα είναι γυναικείο, όχι επειδή γράφτηκε από γυναίκα ή έχει βασικούς χαρακτήρες γυναίκες, αλλά επειδή η συγγραφέας γράφει για τις ταυτότητες που υιοθετεί κάθε γυναίκα στην κοινωνία και στην οικογένεια. Τις ταυτότητες που υποχρεούται (;) να ενσαρκώνει: η μητέρα –εργαζόμενη μητέρα, «νοικοκυρά» μητέρα–, η επαγγελματίας, η πτυχιούχος, η ανειδίκευτη, η σύζυγος, η χήρα, η ευκατάστατη, η φτωχή. Η Μιριάμ εκπληρώνει τη φιλοδοξία της μητρότητας υιοθετώντας την ταυτότητα της μητέρας και παραμερίζοντας την ταυτότητα της εργαζόμενης, της φίλης, της ερωτικής συντρόφου, μέχρι που αποφασίζει να εργαστεί ξανά. Στο σπίτι τους εισέρχεται μια άλλη γυναικεία ταυτότητα, μια άλλη εργαζόμενη γυναίκα. Είναι η νταντά, αυτή η αντικαταστάτρια της μητέρας, η επαγγελματίας που δεν απολαμβάνει την ίδια «αίγλη» κοινωνικά σαν εκείνη της δικηγόρου Μιριάμ, που εκλαμβάνεται ως υπηρετικό προσωπικό, ως διευκόλυνση, ως μη ειδικευόμενη, ως δευτερεύουσα. Η επέκταση της ταυτότητας της μητέρας-νοικοκυράς στην αμειβόμενη εργασία, με τον χαμηλό μισθό, το χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό status. Η γυναίκα, γιατί πάντα γυναίκα είναι το πρόσωπο που ζητείται και προσφέρεται να κάνει

μια τόσο δεδομένη και «αόρατη» εργασία, που δεν έχει ζωή και παρελθόν για τους εργοδότες της, που ζητείται να απασχολήσει τα παιδιά αντικαθιστώντας τούς απόντες γονείς, να πάρει τις πρωτοβουλίες που της επιτρέπουν εκείνοι στην ανατροφή των παιδιών τους, να γίνει εκείνοι εις την νιοστή, με τον βασικό μισθό που της παρέχουν, και να εξαφανιστεί όταν επιστρέψουν για να ασκήσουν κριτική στη δουλειά της.

Το «Γλυκό Τραγούδι» θα μπορούσε να είναι ένα μυθιστόρημα suspense. Μια ιστορία με πλοκή αγωνίας, αναξιόπιστους αφηγητές, ψυχολογικά αίτια ενεργειών, τραύματα του παρελθόντος. Το θέμα, άλλωστε, ενδείκνυται απολύτως. Όμως, η Σλιμανί παραδίδει μια κοινωνική ιστορία με τον διαχωρισμό των κοινωνικών τάξεων ακόμη και σήμερα στο σύγχρονο Παρίσι, με τις οικονομικές διακρίσεις να μεγαλώνουν την απόσταση μεταξύ των πολιτών, τη μετανάστευση να διαιωνίζει αυτές τις διαφορές και να σκουπίζει κάτω από το χαλί την αδιαφορία και την εκμετάλλευση.

Για το νεαρό ζευγάρι, η μεσήλικη, λιγόλογη και παλιομοδίτικη νταντά Λουίζ γίνεται γρήγορα αναντικατάστατη. Τα παιδιά τη λατρεύουν για τις γεμάτες φαντασία ιστορίες που τους διηγείται και για τα τραγουδάκια της, η Μιριάμ για τις δουλειές του σπιτιού που αναλαμβάνει εθελοντικά και εκτελεί υποδειγματικά, ο Πολ για το άψογο σπιτικό που βρίσκει κάθε βράδυ και για τα πεντανόστιμα γεύματα που ετοιμάζει όποτε καλούν φίλους για φαγητό.

Για τη Λουίζ, που είχε νοσηλευτεί παλαιότερα για διαταραχές διάθεσης, που είχε υπομείνει την εκμετάλλευση των εργοδοτών της από τότε που, νέα ακόμη, ξεκίνησε να εργάζεται ως «προσωπικό φροντίδας» ηλικιωμένων, παιδιών κλπ., που έζησε με έναν βίαιο σύζυγο μέχρι τον πρόσφατο θάνατό του, που δεν έχει αναζητήσει την κόρη της αφότου έφυγε από το σπίτι, που αδυνατεί να εξοφλήσει τα χρέη του ανεπάγγελτου συζύγου και να αντεπεξέλθει στις οικονομικές υποχρεώσεις της, που κατοικεί σε ένα

ετοιμόρροπο διαμέρισμα, το ζευγάρι Μασέ είναι το απάγκιο και η επιβράβευση. Κάνει τις δουλειές του σπιτιού χωρίς να της ζητηθεί και χωρίς επιπλέον αμοιβή, φροντίζει τα παιδιά με αφοσίωση και πείθει τον εαυτό της πως, όσο περνάει ο καιρός, θα τη θεωρήσουν δικό τους άνθρωπο, απαραίτητο μέλος της οικογένειας. Όταν βλέπει πως αυτό δεν είναι στις προθέσεις του ζευγαριού, τα ξεσπάσματά της είναι οργισμένα, εκδικητικά, με την ψυχολογία της να «ξεκουρδίζεται» όσο πληθαίνουμε προς την κορύφωση, την κατάληξη αυτής της ιστορίας η οποία μας δόθηκε στις πρώτες αράδες του βιβλίου.

Η μαροκινής καταγωγής δημοσιογράφος Λεϊλά Σλιμανί έκανε το δεύτερο μυθιστόρημά της σύγχρονο αλλά διαχρονικό. Ασχολήθηκε σε αυτό με την ανθρώπινη φύση, με τον πολιτισμό σε αντιδιαστολή με το ένστικτο, με την εξέλιξη του κοινωνικού όντος που, όμως, δεν απώλεσε εντελώς την πρωτόγονη αντίδραση του fight or flight στις ανοίκειες καταστάσεις. Οι αντιδράσεις του πολιτισμένου και κοινωνικού ζευγαριού απέναντι στη Λουίζ ξεκινούν συγκρατημένες, στο πλαίσιο του πολιτισμού που βιώνουν, της επαγγελματικής και κοινωνικής του θέσης. Κρύβουν, όμως, τα ένστικτα: η Μιριάμ άλλες φορές παρατηρεί από μακριά, δεν παρεμβαίνει στη σαρωτική, επιβεβλημένη, πανταχού παρουσία της Λουίζ, ή αποχωρεί στη δουλειά, σε μια έξοδο, σε άλλο δωμάτιο (flight). Άλλοτε, το ζευγάρι είτε μεμονωμένα είτε κατόπιν συνεννόησης, παρεμβαίνει, αντιδρά στην επιρροή της Λουίζ, στον τρόπο που χειρίστηκε ένα περιστατικό, αναζητά να πάρει ξανά τον έλεγχο και να αντισταθεί στην «κυριαρχία» της νταντάς στο σπίτι τους, στα παιδιά τους (fight). Δυσκολεύονται να κατατάξουν κάπου αυτή την παρουσία –υπάλληλος, ξένη (όχι δική τους), νταντά των παιδιών τους– και φέρονται αμήχανα, ανήσυχα. Άλλοτε τη φέρνουν κοντά τους επαιώντας την μπροστά σε καλεσμένους για την ικανότητά της στη μαγειρική, στην ανατροφή των παιδιών και στο νοικοκυριό, κάνουν μαζί ακόμη και τις καλοκαιρινές τους διακοπές, και άλλοτε την επιπλήττουν εξοργισμένοι, τη σπρώχνουν στο

περιθώριο του σχήματος που έχουν δημιουργήσει όλοι μαζί. Φυσικά, έχουν βάσιμες δικαιολογίες για αυτό. Η Λουίζ παρουσιάζει αστάθεια στα συναισθήματά της, οι αντιδράσεις όταν της επιβάλλεται κάτι με το οποίο δεν συμφωνεί είναι οργισμένες και ρέπουν προς στην ψύχωση. Η ζωή της δεν είναι αυτή που θέλει, ποτέ δεν ήταν, η τυπικότητα και η εργατικότητα είναι απόρροιες της πειθήνιας φύσης της. Θεωρεί το καθήκον προς τους ξένους, προς τους εργοδότες, σημαντικότερο από εκείνο προς τον την ίδια και προς τους δικούς της. Η εγκυμοσύνη γύρω στα είκοσί της χρόνια έγινε χωρίς προγραμματισμό, χωρίς σύζυγο, χωρίς σκέψη για το μετέπειτα. «Η Στεφανί επέβαλε την παρουσία της σκάβοντας μέσα της, τανύζοντάς την, κομματιάζοντας τη νιότη της. Φύτρωσε σαν μανιτάρι σε νοτερό δάσος». Η κόρη της ερχόταν τελευταία, μεγάλωσε απείθαρχη, παραμελημένη από τους γονείς της, σαν κάτι αξιοπερίεργο, και ήταν περιττή για τους εργοδότες της Λουίζ, με προβλήματα συμπεριφοράς.

Η κλιμάκωση είναι βέβαιη. Η Λουίζ βλέπει την ελπίδα για ενσωμάτωση στην οικογένεια να καταρρέει, δεν είναι σε θέση να φροντίσει τα χρέη και βασίζει τις ελπίδες της στη φαντασίωση ενός ακόμα παιδιού, μιας νέας εγκυμοσύνης της Μιριάμ. Φυσικά, το ζευγάρι δεν έχει ιδέα για αυτό. Με τεταμένη την ατμόσφαιρα στο σπίτι λόγω της αλλοπρόσαλλης Λουίζ, σκέφτονται να την απομακρύνουν μετά τις επόμενες διακοπές. Όμως, εκείνη σχεδιάζει την επαγγελματική της εξασφάλιση γύρω από τη δική της πεποίθηση, παραμελεί τα παιδιά, το σπίτι της, τις σχέσεις της με τις άλλες νταντάδες που συναντά στο πάρκο. Επειδή αδυνατεί να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της πραγματικότητας, καταφεύγει στο φαντασικό, στο πλάνο που έχει θέσει σε εφαρμογή και που καταλήγει αναπόφευκτα στο μοιραίο.

Μια άλλη γυναίκα, η αστυνόμος Ντορβίλ, μητέρα δύο αγοριών, αναλαμβάνει την υπόθεση.

ΛΕΪΛΑ ΣΛΙΜΑΝΙ

ΓΛΥΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ

ΒΡΑΒΕΙΟ GONCOURT 2016

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ 31 ΧΩΡΕΣ

